

Les tres veus dels Països Catalans

Jaume Arnella, Biel Majoral i Vicent Torrent repassen alguns moments històrics de la seva trajectòria | Els tres grans mestres van ser guardonats dijous passat amb el Premi Enderrock a la Trajectòria 2021

Vicent Torrent, Jaume Arnella i Biel Majoral | Juan Miguel Morales

Jaume Arnella, Biel Majoral i Vicent Torrent són tres grans referents

del folk i la música d'arrel als Països Catalans. Han creat algunes cançons que han esdevingut tan populars que pràcticament han perdut el rastre de la seva autoria i són un exemple de la baula que dona sentit a la música tradicional. En temps de pandèmia i aïllats pel confinament perimetral de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià- la primera conversa es va fer a través de videoconferència, just una setmana abans que tots tres enfilessin cap a Girona per recollir el Premi Enderrock a la Trajectòria 2021. Tot i que són les 12 del migdia i que encara falta estona per dinar, hi ha moments en què la sensació és d'una sobretaula entre amics que feia temps que no coincidien. Només ha faltat que s'animessin a treure les guitarres. Perquè més enllà de teories i reflexions, el més interessant del seu llegat segueixen sent les cançons interpretades per tres grans mestres.

LA CONEIXENÇA

Vicent Torrent: Recordo perfectament la primera vegada que vaig sentir a parlar de **Jaume Arnella**. Va ser l'any 1970 o 72. Estava a la companyia discogràfica Als 4 Vents amb el grup **Els Sapastres**. Al cap de poc temps ja vam coincidir a les Festes Sexennals de Morella, a la comarca dels Ports, quan l'**Equip València Folk** hi vam actuar de teloners. El nostre grup va ser

un precedent d'**Al Tall** que cantava les cançons del **Grup de Folk** de Barcelona i alguna coseta més.

Jaume Arnella: A l'**Equip València Folk** hi havia Pepe Beunza, el primer objector de consciència per motius socials...

V.T: Efectivament, sí senyor. El coneixes? Fa molts anys que no el veig!

J.A: I tant que el conec! Vam ser okupes a les masies de Gallecs als anys setanta. Continua guerriller com sempre!

Biel Majoral: Si no vaig equivocat, el primer cop que ens vam veure amb **Jaume Arnella** va ser el 1972 o 73 a Ciutadella per Sant Joan. Amb els cavalls d'Es Jaleo? I ep! es podia passar tranquil·lament. No hi havia la gentada que hi ha actualment. Jo havia escoltat "Les rondes de vi" però encara no t'havia identificat amb aquesta cançó.

J.A: Me'n recordo perfectament d'aquella trobada a Ciutadella de Menorca. Vaig quedar ben parat de com mamava aquella gent, i de com anava la pomada...

B.M: Encara no es deia pomada! Llavors es deia ginet!

V.T: Amb **Biel Majoral** hem coincidit més d'una vegada quan amb **Al Tall** havíem anat a cantar a Mallorca. Però també recordo especialment una taula rodona que es va muntar a Matadepera.

B.M: En canvi, la primera vegada que vam cantar tots tres junts va ser fa relativament poc. Si no m'equivoco va ser a la Trobada de Cantadors d'Espolla de l'any 2016. Després de sopar vam cantar plegats una cançó. I pocs anys abans, el 2014, tots tres també havíem participat en un espectacle d'homenatge al general Moragues que es va fer a L'Auditori de Barcelona.

FOLK I TRADICIÓ

B.M: Jo no faig folk. Som un cantador. Jo cant cançons que he sentit. **Vicent Torrent** també és mestre i **Jaume Arnella** ve d'una tradició en què cantar era fonamental. El que passa és que en **Jaume** i en **Vicent** han estat molt més creatius i jo ja n'he tengut prou amb les cançons que he anat arreplegant d'altres cantadors. El concepte de música folk està bé però a jo no m'acaba d'agradar en el meu cas. No em poseu aquest adjectiu perquè es pensaran que som cosa grossa?

V.T: Les etiquetes es van pervertint i el remat ja no saps què vol dir això del folk. També en podem dir música tradicional: cantem com cantaven i continuem cantant.

B.M: Ara també en diuen música d'arrel. Les arrels estan bé però jo també crec en els brots i en les fulles. Vull l'arbre sencer!

J.A: Tu, **Biel**, has estat un estudiós de la cultura popular i tradicional, i en aquests àmbits, la cançó hi té un paper molt important. L'has inculcat als joves i als mestres i n'has fet la teva professió. I quan t'ha semblat, has pujat a un escenari, i quan no t'ha semblat hi has deixat de pujar. El **Vicent** i jo hem agafat la via de la faràndula. Nosaltres, si no pugem a un escenari, no mengem! No és ni millor ni pitjor, són dues situacions diferents. Però tots plegats hem mamat cultura popular i la fem al nostre aire.

B.M: Això que dius ho he defensat sempre. Jo puc anar a cantar allà on vull i sempre que em ve de gust. I ho puc fer perquè visc de fer de mestre. Cada mes, el president de govern de torn m'envia la nòmina. I jo he anat cobrant durant tots aquests anys... Ara ens trobem tres persones d'una certa edat que hem difós la música per tres camins extraordinaris: creant lletres i tonades, recollint cançons tradicionals i a través de l'escola, que per jo ha estat molt important.

J.A: A mi no m'ha agradat mai gaire que em cataloguin en l'àmbit artístic. Per això em trobo a gust com a 'romancer', perquè no vol dir res. O ho vol dir tot. Faig música però no soc músic, escric lletres però no soc escriptor? faig una mica de tot: explicar històries, barrejar-les, comunicar-me amb la gent? i això em surt bé. És que si dius que fas música d'arrel estàs obligat a seguir uns paràmetres i jo no em sento obligat a res. Faig el que em surt de dins. Segurament això que dic és ser una mica anarquista? Potser sí...

B.M: Tu ets un mestre, **Jaume**. El que passa és que no has tingut una plaça de funcionari com jo. El que has fet com a romancer és una de les feines més meravelloses que s'han fet en la nostra història. És un exemple del que fan els mestres: explicar històries, comentar-les, respondre dubtes?

V.T: La idea de fer i cantar romanços actuals atenent a les coses que passen i sobre els llocs on has anat a actuar és una manera de mantindre la tradició viva. Si només cantem sobre les coses que passaven als nostres rebesavis, al remat ens acabaríem avorrint. Les cançons deixen d'interessar perquè la gent pensa que són d'una altra època. En canvi, cantar explicant el que van passant en cada moment és fer cultura de debò.

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=aWLKZQASx9c>

CONNECTAR AMB EL PÚBLIC

J.A: Els tres quan pugem a un escenari a cantar, la gent queda meravellada. Tant si és una cançó actual com si és antiga. És la capacitat i la gràcia que hem sabut trobar per connectar amb el sentiment de la gent.

B.M: El que contenen els romanços antics és el que passa avui dia: corrupcions, un rei que s'enamora de la filla, un que els enganya a tots, un comte que per casar-se mata l'enamorat... És la mateixa violència actual! Pérez de los Cobos surt a molts romanços! Són històries que perduren i que si les saps explicar com tu, **Jaume**, la gent les entén. "La Dama de Reus", per exemple, és una gran història! O "Don Francisco". A més, hi ha un fet molt significant, alguns són romanços de procedència forana (occitana, castellana, portuguesa?), que la gent els adaptava a la llengua del seu entorn, cosa que amb el franquisme es va deixar de fer. Per tant, hem d'estar contents. Hem fet una feinada brutal!

J.A: I tant que sí! La idea de Països Catalans que signifiquem tots tres m'encanta. L'hem pogut comprovar anant a cantar a qualsevol dels territoris on es diu 'bon dia'.

EL VALOR DE LA MÚSICA

B.M: S'han fet coses molt importants, **Vicent Torrent**. Si no fos pel disc que va fer **Al Tall** sobre la batalla d'Almansa, no sabria què hi va passar. Hi ha hagut una informació extraordinària sobre el conjunt del país. Perquè això és un sol país, eh!

J.A: En general i en concret, perquè també recordo que va dedicar una cançó a un president de la Generalitat Valenciana.

V.T: Sí, a Francisco Camps. Abans de gravar *Quan el mal ve d'Almansa...* (Ànec, 1979), tampoc no en sabíem gaire cosa. Hi havia hagut la Guerra de Successió però no teníem ni idea de la transcendència que va tenir per a la nostra terra i la nostra gent. Vam consultar un professor d'història d'Enric Ortega d'**Al Tall**. Vam estar tres dies asseguts cul en terra, allà a sa casa, explicant-nos la història del que havia passat, i vam descobrir el significat real. I a partir d'aquí vam fer les cançons del disc. És el mateix que va passar set anys després a Catalunya i una mica més tard a Mallorca. A tot arreu va succeir el mateix!

B.M: Has dit que durant tres dies va estar aprenent què havia passat. És fonamental tenir la informació, trepitjar el país, saber cap on vas? Aquesta és una de les coses que em preocupen de la gent jove, que tot és més efímer i no s'informen prou. Les cançons es moriran si al darrere no hi ha un bagatge cultural i de país, cosa que no ha passat amb les peces que hem recuperat, que fa segles que es canten i encara són vives. **Jaume Arnella** canta romanços de fa més de 300 anys. Si s'han cantat tant de temps, alguna cosa deuen tenir? Jo vaig conèixer en Tio Gori de Sa Serra, en Biel des Cantó i en Biel Caragol. Allò era més que totes les enciclopèdies juntes. I més que el llegat d'Alan Lomax!

V.T: Necessitàvem mamar les cançons de la gent major per saber cantar, per aprendre les maneres de conduir-se musicalment i per saber com sonaven. Per això vaig presentar el projecte de gravacions de la Fonoteca de Materials. Vaig tindre les idees clares gràcies a tu, **Jaume**. Recorde que vam parlar sobre el que estava fent, i em preguntava si ho havia de gravar tot o seleccionar una mica. Em vas dir que ho gravés tot, que no sabíem què passaria en un futur i que el que estigués registrat ja ho tindríem. I així ho vaig fer.

B.M: Jo també tenc molts enregistraments però em vaig dedicar sobretot a anar a cantar amb la gent. Anava amb Tio Gori i em deia: 'Biel, canta un romanç', i jo el cantava. O una cançó. Però no em deixava cantar jotes. Deia que es distraïen els balladors. Fins que al cap de cinc anys, un dia a Barcelona, em va fer cantar una jota. Fins que no es va adonar que la podia cantar bé sense distreure els balladors no me la va deixar cantar. Això és un mestre! Sabeu què et ventaven els vells quan no cantaves bé? Deien 'tu tudes les cançons'. M'agrada el concepte de tudar.

J.A: M'he trobat casos de gent que m'ha cantat cançons i que m'ha dit que ells n'eren l'última

baula de la transmissió oral, que els seus fills no hi estaven interessats. Em deien ?jo te la passo a tu i que no es perdi'. Et sents el receptor d'una tradició i has de mirar d'escampar-les de nou. No són només cançons; és una manera de veure el món, el llenguatge, el nom de les muntanyes, dels ocells?

Jaume Arnella, Vicent Torrent i Biel Majoral Foto: Juan Miguel Morales

LES CANÇONS VIVES

J.A: Jo he fet les coses de bon rotllo, perquè no soc etnomusicòleg. De vegades em trobo gent que em pregunta si segueixo les pautes de no-sé-qui, que si el *gusto silábico*? i em marejo. L'únic que vull és mantenir vives les cançons. Hi ha peces recollides, per exemple, a l'Obra del Cançoner Popular, que si no les escampa ningú, d'aquí a mig segle ja sonaran a xinès. No seran les cançons dels avis perquè s'haurà tallat el fluir. Jo treballo en aquesta línia, perquè sempre m'han faltat papers i títols però m'hi sento molt còmode.

B.M: Et refereixes a títols acadèmics?

J.A: Sí, no he acabat la carrera de música, ni cap altra. No sé què soc...

V.T: A mi em passa igual. He estudiat música en la mesura que m'ha fet falta per a les cançons. Sé quatre coses però tinc l'instint de cantar, de dir la meua i de fer-ho en eixa manera determinada. Tinc un cabàs i un llegendari i vaig fent cabassets de cançons. Un el faig aquí i a un altre poble en faig un altre? Un company d'**Al Tall**, Jordi Reig, ha fet el doctorat en Musicologia. Jo em trobo content d'haver omplert cabassets de cançons.

J.A: I les has mantingut vives! Perquè les has fet circular?

V.T: Està molt bé mantenir vives les cançons. Hem de sentir què cantaven i com cantaven els nostre majors. Ells cantaven el que vivien i nosaltres hem de parlar dels nostres temps. Si seguim cantant les seves cançons estarem *offside*, fent arqueologia. Si fem cançons del que passa al nostre voltant, estarem connectats amb la realitat.

B.M: Però quan vas a un lloc i cantes el "Tio Canya", tots els joves també el canten. La història del Tio Canya és del passat però representa igualment el futur perquè la repressió continua sent exactament la mateixa. A més, m'agradaria fer un matís. Vosaltres dos heu tingut una formació musical prèvia gràcies als vostres estudis. Jo no. La meua única formació musical ha estat sentir cantar el Tio Gori, en Biel des Racó, en Biel Caragol? Em va agradar escoltar-los i va passar com un miracle, perquè va marcar la meua manera de cantar. I m'he fixat que quan canto, la gent s'emociona. No és una cosa arcaica, s'emocionen els joves i tot. Ara hi ha el grup de punk **Fetus**, que canta les cançons del **Jaume!** I jo l'altre dia vaig participar a un programa amb la Clara Fiol, una noia de 25 anys que canta cançons meves perquè diu que l'emocionen. Crec que hem estat capaços de connectar amb la gent jove amb cançons antigues. A mi m'impressionava veure mil persones cantant el "Tio Canya", com el dia de l'homenatge al General Moragues. O "Les rondes de vi"! Tindreu 100 anys i encara sentireu joves que canten les vostres cançons!

Jaume Arnella, Vicent Torrent i Biel Majoral Foto: Juan Miguel

LA RECIPROCIATAT CULTURAL

V.T: Vull proposar que fem un missatge conjunt en favor de la reciprocitat dels mitjans de comunicació del Principat, del País Valencià i de les Illes. Em fa molta ràbia veure que hi ha gent valenciana a qui se'ls fa estrany sentir com parlen a les Illes. I això passa perquè no hi ha manera de sentir els diferents accents del català de manera quotidiana. Som capaços de reconèixer i fins i tot imitar el castellà de Huelva o de Múrcia o d'Extremadura i no en tenim ni idea dels accents d'Eivissa, Girona o el Pirineu. Només per això, per aconseguir habitar-nos a les diferents parles i

que siguem capaços d'entendre'ns amb normalitat ja valdria la pena. Cal que posin en marxa d'una vegada la reciprocitat entre mitjans i que no vinguen amb excuses fragmentant-nos i separant-nos.

J.A: Totalment d'acord. Recordo que hi havia un programa de música tradicional que es deia Rodasons que era l'únic que feia palès que existien els Països Catalans. Dirigit per Ferran Riera, hi sortien grups de tot arreu.

ELS PAÏSOS CATALANS

B.M: Els romanços són gairebé els mateixos arreu dels Països Catalans, per bé que tenen algunes variants. "La presó de Nàpols" és "La presó de Lleida"; "A la vora de la mar" té la mateixa temàtica però amb referents propers. I també hi ha cançons sexuals com "En Pinxo li va dir a en Panxo vols que et punxi amb un punxó? Punxa'm però a la panxa, no'. On vol que el punxi?"

V.T: Tal com dius, "La presó de Lleida" o "La presó de Nàpols" al País Valencià també tenen un equivalent amb "La presó de Tibi", que també és la mateixa. La vam recuperar quan ens la va cantar una dona vella de la Vila Joiosa i ens va dir que no l'havia sentit més des que la seva iaia li cantava quan ella era petita. A Tibi, que és un poble de l'Alcoià, hi havia una presó i s'explica que en temps de Felip II els presos van haver de construir un pantà, considerat el més antic d'Europa. La història que conta la cançó és la mateixa que la de la presó de Nàpols o de Lleida, fins i tot hi ha frases textuais. D'altra banda, també hi ha lletres que expliquen aproximadament la mateixa història però amb melodies diferents i finals diversos, com per exemple "L'hereu Riera". Totes aquestes cançons han fet perdurar la nostra història.

J.A: Per acabar de configurar un repertori comú dels Països Catalans hi hauria d'haver una salsa catalana. Per començar, hi hauria d'haver la reciprocitat de mitjans que dèiem, però també hi ha d'haver moments en què cal estar tots junts entrompant-nos i cantant. Les cançons també s'aprenen d'aquesta manera. Per mi, un repertori de cançó és indissociable de tot un conjunt de coses.

B.M: Les connexions de cançons que hi havia a començament del segle XX entre Barcelona i Mallorca eren immenses. Des de les peces tradicionals fins a tonades de cabarets. A Mallorca es coneixen moltes de les cançons tradicionals de Catalunya. No s'havia trencat la connexió amb el Principat fins que va arribar la Guerra Civil i el feixisme, amb tota la repressió que va comportar.

V.T: Sense la televisió hi havia molta més connexió que no pas ara.

Vicent Torrent, Jaume Arnella i Biel Majoral Foto: Xavier Mercadé

LA BATALLA DE VALÈNCIA

B.M: Moltes vegades la connexió es feia a partir dels mestres, de la gent de la cultura o dels capellans? Però es va trencar tot. I es va rematar amb la batalla de València.

V.T: Durant la Transició, l'anticatalanisme que es va promoure per tot l'Estat, en el cas del País Valencià es va propagar de manera especial. Madrid té les seves tradicions i una d'elles és anar amb molta cura que catalans, mallorquins i valencians no ens ajuntem massa i no siguem una colla massa gran.

B.M: Ja van posar un article a la Constitució per evitar-ho. Recordo que quan discutíem l'Estatut, jo era diputat i el tema de la llengua va ser una lluita duríssima. A València la vàreu perdre; i no governava el Partit Popular en aquell moment. Nosaltres ens en vam sortir i, sortosament, vam poder posar 'llengua catalana'. Els joves hi vam intervenir i els vells, com que tenien un mica de por que els diguessin franquistes, ens van respectar. Ara no respecten ni a Déu.

V.T: El ministre Fernando Abril Martorell tenia molt de poder i ho va plantejar de manera explícita que València rebutgés la influència catalana.

B.M: També ho va intentar a les Illes, però el president preautonòmic Jeroni Albertí no ho va voler acceptar. Ens volien convèncer que parlàvem una llengua balear, no català.

V.T: El secessionisme lingüístic no ha quallat tant com a València. Ací no ha guanyat, però encara es navega d'una manera molt ambigua i la gent està despistada.

B.M: A Catalunya, els catalans també han tingut por de reivindicar obertament els Països Catalans. Semblava que érem quatre els que crèiem en aquesta idea. Jo cant una cançó, "Tant és ara com abans", que acaba dient: 'Tant és ara com abans /perquè això ja ve d'enrere /només hi ha una senyera /dels Països Catalans'. Record que venia gent per aconsellar-me que no la cantés. Una vegada, havia d'anar a un poble de València i em van advertir: 'No la cantis, que et pegaran'. La vaig cantar i no em va passar absolutament res. I ara, sembla que encara està mal vist parlar dels Països Catalans.